

58-Bourdieu sosyolojisi ışığında tıbbi metin çevirileri: Covid-19 örneđi¹**Tuğe Elif TAşDAN DOĐAN²**

APA: Taşdan Doğan, T. E. (2020). Bourdieu sosyolojisi ışığında tıbbi metin çevirileri: Covid-19 örneği. *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, (21), 933-948. DOI: 10.29000/rumelide.843365.

Öz

Pierre Bourdieu'nün sosyolojik araştırmaları, 21. yüzyılın çok disiplinli çalışma sahalarına damga vuran toplumsal analizlere temel teşkil etmektedir. Yakın dönemde çeviri araştırmaları da Bourdieu'nün sosyolojisine dayalı olarak çeviri eyleminin toplumsal boyutunu inceleme eğilimi göstermektedir. Ancak bahsi geçen sosyolojik araştırmalar, çoğunlukla, edebi eser analizleri üzerinden yürütölmüş; teknik çeviri, hukuk çevirisi, tıp çevirisi gibi araştırma sahaları genelde kapsam dışı bırakılmıştır. Bu çalışma, diğer sosyolojik çeviri araştırmalarından farklı olarak, tıbbi metin çevirilerini tıp doktorları ve genel halk kitlesi olmak üzere 2 popölasyon üzerinden Pierre Bourdieu'nün sosyolojik yaklaşımı bağlamında değerlendirmeyi hedeflemektedir. Çalışmanın kuram bölümü, Pierre Bourdieu'nün temel sosyolojik terimlerinden “alan (field)” ve “habitus” kavramlarına dayalı olacaktır. Çalışmanın analiz konusu, son zamanların ana gündem maddesi olan Covid-19 pandemisine ilişkin metinlerden oluşmaktadır. Çalışmanın veri analizi kısmında, Türkiye Cumhuriyeti Sağlık Bakanlığının tıp doktorlarına yönelik olarak hazırladığı “Covid-19 (SARS-CoV-2 Enfeksiyonu) Ağır Pnömoni, Ards, Sepsis ve Septik şok Yönetimi” çalışması ve bu çalışmanın İngilizce metni ile BBC'de yayımlanan İngilizce ve Türkçe Covid-19 haberleri karşılaştırmalı olarak incelenecek ve hedef popölasyonu temel alan çevirilerde sosyolojik faktörlerin önemi irdelenecektir. Araştırmanın sonuç bölümünde, hedef popölasyonun sosyolojik niteliklerinin çeviri süreci ve üretilen metinler üzerindeki etkileri tartışılacaktır.

Anahtar kelimeler: Pierre Bourdieu, sosyoloji, tıbbi metin çevirileri, koronavirüs, Covid-19.

Translation of medical texts in the light of Bourdieu's sociology: Case study on Covid-19**Abstract**

Pierre Bourdieu's sociological studies have constituted a solid basis for social analyses that significantly influence the multidisciplinary research fields of the 21st century. Recently, translation analyses have also shown the tendency to evaluate the social dimensions of translational activities within the scope of Bourdieu's sociology. These sociological analyses have focused on the evaluation of literary texts whereas the translational studies on technical, legal, or medical texts have been generally left out of the scope. Unlike other sociological studies on translation, the present research aims to evaluate the medical translations within the scope of Pierre Bourdieu's sociological approach by working on 2 populations – medical doctors and the general public -. The theoretical framework will be based on the notions of “field” and “habitus” in Bourdieu's sociology. The case study of the research will be carried out on the texts written about the Covid-19 pandemic which is

¹ Bu çalışma, 25-26 Eylül 2020 tarihlerinde Antalya'da düzenlenen 2. ICHES Uluslararası İnsani Bilimler ve Eğitim Bilimleri Kongresi'nde sözlü bildiri olarak sunulmuştur.

² Dr. Öğr. Üyesi, Samsun Üniversitesi, İktisadi, İdari ve Sosyal Bilimler Faköltesi, İngilizce Mütercim ve Tercümanlık Bölümü (Samsun, Türkiye), elif.tasdan@samsun.edu.tr, ORCID ID: 0000-0002-4777-3575 [Araştırma makalesi, Makale kayıt tarihi: 11.10.2020-kabul tarihi: 17.12.2020; DOI: 10.29000/rumelide.843365]

at the top of the agenda in today's world. The data analysis section will elaborate on the report entitled "Covid-19 (SARS-CoV-2 Enfeksiyonu) Ağır Pnömoni, Ards, Sepsis ve Septik Şok Yönetimi" and its English version drawn up by the Ministry of Health of the Republic of Turkey as well as the English and Turkish versions of the BBC news on the Covid-19; in this way, the significance of the sociological factors in translation focusing on different populations will be investigated. The research will be concluded through the discussion on the impacts of the sociological characteristics of target populations on the translation process and the translated texts.

Keywords: Pierre Bourdieu, sociology, translation of medical texts, coronavirus, Covid-19

1. Giriş

Çeviri eyleminin dil odaklı olması, yıllar boyu yürütülen çeviri analizlerinin ve değerlendirmelerinin dilbilim üzerinden yürütülmesi eğilimiyle sonuçlansa da 20. yüzyılda insan, kültür ve toplum temelli çeviri analizleri önem kazanmıştır. Bu dönemde Susan Bassnett ve Andre Lefevere'in öncülüğünü yaptığı "Kültürel Dönüşüm" akımıyla birlikte, kaynak ve erek dilin kullanıldığı toplumlardaki kültürel farklılıkların çeviri sürecinde kilit rol oynadığı ve üretilen çevirilerin erek dilin kültüründen bağımsız olamayacağı anlaşılmıştır. Bu yaklaşımla birlikte, çeviri araştırmacıları dil odaklı analizlerin ötesine geçmiş ve birey olarak insanı, kültürleri ve toplumları da inceleme sürecine katan yaklaşımları benimsemeye başlamışlardır. 20. Yüzyılın ikinci yarısında ivme kazanan sömürgecilik sonrası dönem çalışmaları, feminizm temelli çeviri yaklaşımı gibi araştırma sahaları, çeviri sürecindeki temel aktörlerin düşünce yapılarını, siyasi ortamlarını, bireylerin yetiştikleri çevreyi de irdeleyen bir çeviribilim perspektifinin gelişiminde önemli rol oynamıştır. 20. Yüzyılın sonlarına doğru ise, Pierre Bourdieu'nün sosyolojisi çeviribilim sahasına giriş yapmış ve çeviri sürecinin incelenmesi aşamasına ciddi katkılarda bulunmuştur. "Çeviri Sosyolojisi" adı verilen bu perspektif, çevirinin ilk kararlaştırılma aşamasından nihai arzına kadar geçen sürede etkili tüm aktörleri ve bu aktörlerin sosyal çevrelerini değerlendirmiş ve böylelikle çevirinin birçok farklı parametreden etkilenen, çok sayıda aktörün sürece dahil olduğu kompleks bir faaliyet olduğu gözlemlenmiştir.

Bourdieu'nün dört temel sosyolojik kavramına (*alan*, *habitus*, *sermaye* ve *illusio*) dayalı olan çeviri sosyolojisinde, genellikle edebi eserlerin çeviri süreci irdelenmiş ve bu tür çevirilerin ilk üretiminden okurlara ulaşma aşamasına kadar bütün adımlar ve bu adımları belirleyen aktörler incelenmiştir. Bu tür çalışmalarda, çevirmenin yetiştiği toplumsal çevrenin bir birey olarak çevirmenin bilgi birikimini, olaylara yaklaşım biçimini, kendini ifade etme şeklini etkilediği ortaya koyulmuştur. Bu anlayışa göre, hiçbir çevirmenin yetişme koşulları, deneyimleri, maruz kaldıkları olaylar birebir aynı olamayacağı için aynı metni çeviren farklı çevirmenlerin ürünleri de kaçınılmaz olarak birbirinden farklıdır. Diğer taraftan, Bourdieu'nün "alan" terimiyle ifade ettiği belirli ortak alt birimlerde faaliyet gösteren çevirmenlerin (bilim kurgu çevirisi alanı, klasik edebiyat alanı vs.) aynı gruba dahil olmanın kaçınılmaz bir sonucu olarak belirli etkileşimlerde buldukları ve dolayısıyla ürettikleri eserlerde bu etkileşimin izlerinin görüldüğü ifade edilmektedir (Hilgers ve Mangez, 2015: 5). Bourdieu'nün sosyolojik yaklaşımına göre, aynı alanın aktörleri olan çevirmenler arasındaki benzer eser üretimi, yalnızca çevirmenler arası iletişim ve etkileşimin bir sonucu değildir. Bu faktörlere ek olarak, okur kitlesinin beklentisi, eğitim düzeyi ve mesleki yetileri de çevirinin üretimi aşamasında çevirmeni sosyolojik anlamda etkileyen ve farklı metin türlerinde farklı çeviri yöntemlerini benimsemelerine neden olan unsurlardır. Dahası, editörlerin talepleri de çeviri üretim aşamasına dahil olduğunda çeviri süreci çok daha karmaşık, birden fazla bilinmeyenli bir denklem haline gelmektedir.

Bu denklemin ayrıntılı analizi, 20. yüzyılın sonları ve 21. yüzyıldaki çeviri araştırmalarının temel konularından biri haline gelmiştir. Ancak çevirinin sosyolojik boyutları çoğunlukla edebi eserlere odaklanmış ve edebi çeviri üretiminde yazarların ve çevirmenlerin sosyal çevrelerinin farklılıkları temel alınmıştır. Hukuk metinleri, bilimsel metinler, tıp metinleri gibi teknik alanlar genellikle daha geri planda kalmış, teknik metin üretiminde sosyolojik faktörlerden ziyade terminoloji aktarımı ve çevirmenin ilgili araştırma sahasına yönelik eğitimi konuları üzerinde durulmuştur. Teknik metin çevirilerine yönelik çeviribilimsel araştırmaların, edebi türdeki metin analizlerine nazaran daha geç başlaması (bilimsel ve teknik metin çevirileri 1950'lerden sonra akademik araştırmalara konu teşkil etmeye başlamıştır), bu çalışma alanındaki sosyolojik incelemelerin azlığına bir neden olarak gösterilebilir. Teknik çeviri alanında kapsamlı ve toplum odaklı değerlendirmelere duyulan ihtiyacın karşılanmasına binaen, bu çalışma, İngilizce-Türkçe dil çiftinde tıbbi metin çevirilerinin sosyolojik boyutlarını değerlendirmeyi amaçlamaktadır. Teknik çeviri alanında yürütülen diğer çalışmalardan farklı olarak, bu çalışma, tıp metinlerindeki terminolojinin hedef dile nasıl aktarılması gerektiği üzerine incelemeler yapmak yerine hedef okur popülasyonunun sosyal alanının ve *habitusunun* çevirmenleri nasıl yönlendirdiğini ve ortak bir temayı işleyen metinlerin hedef kitleye göre gerek özgün metinde gerekse çeviri metninde ne şekilde farklılık gösterdiğini inceleyecektir. Bu amaç doğrultusunda, 2019 yılının son aylarından itibaren bütün dünyanın gündeminde olan Korona (Covid-19) salgını üzerine kaleme alınan birçok analiz ve çalışma içerisinden, Türkiye Cumhuriyeti Sağlık Bakanlığının tıp doktorlarına yönelik olarak hazırladığı "Covid-19 (SARS-CoV-2 Enfeksiyonu) Ağır Pnömoni, Ards, Sepsis ve Septik Şok Yönetimi" çalışması ve bu çalışmanın İngilizce metni ile BBC'de yayımlanan İngilizce ve Türkçe Covid-19 haberleri analiz edilecek ve hedef okur kitlesinin sosyolojik niteliklerinin çevirmenleri ve üretilen çeviriyi hangi boyutlarda etkilediği tartışılacaktır. Her iki metin türünden seçilen örnekler karşılaştırmalı olarak değerlendirilecek ve çevirilerdeki farklılıklara neden olan sosyolojik unsurlar irdelenecektir. Böylelikle, tıp metinlerini de içine alan teknik metin çevirmenliğinin, esasında salt bir teknik üretimden ibaret olmadığı, çeviri sürecinde birçok sosyolojik faktörün çevirmenleri yönlendiren önemli etkenler olduğu gösterilecektir.

Çalışma kapsamında yapılacak olan sosyolojik değerlendirmelerin daha iyi anlaşılabilmesi için aşağıdaki bölümde Pierre Bourdieu'nün sosyoloji yaklaşımı hakkında bilgi verilecektir. Sonraki bölümde tıp dili ve tıbbi metin çevirisi üzerine incelemeler yapılacak ve tıp metinleri çevirisinin sosyolojik boyutları irdelenecektir. Çalışmanın olgu çalışması bölümünde ise yukarıda bahsedilen metinlerden seçili örnekler, Bourdieu sosyolojisi kapsamında karşılaştırmalı olarak incelenecek ve farklı sosyolojik alanlarda faaliyet gösteren okur kitlesinin çeviri sürecindeki rolü tartışılacaktır.

2. Pierre Bourdieu'nün sosyolojik yaklaşımında alan ve habitus kavramları

Fransız filozof ve sosyolog Pierre Bourdieu, sosyoloji üzerine yaptığı çalışmalarla 20. yüzyılda büyük önem kazanmış, geliştirmiş olduğu sosyolojik yaklaşım disiplin içi ve disiplinler arası birçok araştırmaya konu olmuştur. Eserlerinin farklı dillere tercüme edilmesiyle birlikte Bourdieu'nün eriştiği çalışma sahaları daha da çeşitlenmiş ve 20. yüzyılın sonlarına doğru çeviribilim alanına giriş yapmıştır. Dilbilim odaklı çeviri analizlerinin yalnızca dil odaklı ve bireyi göz ardı eden kısıtlayıcı çerçevesinden çıkan çeviribilim sahası, çeviri sürecindeki toplumsal faktörlerin incelenmesinde Pierre Bourdieu'nün "alan" teorisinden faydalanılmış ve çevirinin üretim aşamasında çevirmenden okura uzanan sosyolojik sürecin tüm boyutları "alan", "habitus", "sermaye" ve "illusio" kavramları üzerinden değerlendirilmiştir.

Çeviri araştırmalarına konu teşkil eden bu yaklaşımın temel unsurlarından biri olan “alan” kavramı, bireyler arasındaki ilişkilerin toplumsal boyutlarını ortaya koymakta ve ilişkilerden beslenen sosyolojik bir yapı olarak karşımıza çıkmaktadır. Bourdieu'nün kendi tanımına göre alan, “bireylerin konumları arasındaki objektif ilişkiler ağı veya konfigürasyonudur” (Bourdieu ve Wacquant, 1992, s. 97). Buna göre bir konum, temel aktörlere yüklediği sorumluluklara, beklentilere, güç dağılımına ve diğer konumlarla arasındaki bağlantıya göre net ve objektif bir şekilde tanımlanır ve bireylerin bu konumda faaliyet göstermeye başlamasıyla birlikte meşrulaşır. Toplumdaki aktörlerin, belirli bir alanda faaliyet gösterebilmek için ihtiyaç duyulan kültürel ve toplumsal sermayenin yanı sıra gerekli altyapı bilgisine ve deneyime sahip olması beklenir. Aktörlerin ilgi duydukları sahalara, mesleki yeterlilikleri ve kişisel tercihleri, sosyolojik alanların oluşumunda ve varlığını sürdürebilmesinde temel etkenleri teşkil eder. Adem Palabıyık'ın da ifade ettiği şekilde “insanlar; sanat, bilim, din, ekonomi ve siyaset gibi farklı hayat alanları, kendilerine ait kurallar, düzenlilikler ve otorite biçimlerine sahip farklı yaşam alanları oluşturma eğilimindedirler” (2011, s. 136). Bourdieu, toplumsal aktörlerin bahsi geçen eğilimlere göre oluşturdukları alanları bir oyun sahası olarak tanımlamakta ve her bir oyunun kendine özgü kuralları olduğundan bahsetmektedir. Buna göre, alanların özellikleri değiştikçe kurallar değişir ve aktörlerin bu kurallara uygun olarak hareket etmeleri istenir. Bourdieu'ye göre her alan ilk oluşum safhasında kendinden üst bir alanın sınırları içerisinde konumlandırılır ve öncelikle bu kapsayıcı alanın kuralları ikincil alanın işlevini belirler. Bourdieu bu kapsayıcı alanı “güç alanı” olarak tanımlamakta ve temel belirleyici kuralların bu etkin alandan geldiğini ifade etmektedir (Palabıyık, 2011, s. 136). Bir alan, güç alanı içerisinde oluşumunu tamamladıktan sonra iç ve dış mücadeleler yoluyla konumunu güçlendirmeye, kendi tarihi gelişimini tamamlamaya ve gelen sermayelerin çeşitliliği ve zenginliği yoluyla kendi özerkliğini ilan etmeye eğilimlidir (Hilgers ve Mangez, 2015).

Her ne kadar alanların kendi özerkliklerini ilan etme süreçleri birbirine benzerlik gösterse de esasında her alanın değer verdiği sermaye türleri, kuralları ve amaçları farklıdır. Bourdieu'nün ifade ettiği şekliyle, din alanı sembolik sermaye üzerinden kişilerin aydınlanmasını amaçlarken sanat alanı, sosyal sermayeye önem vererek üretilen ürünler üzerinden belirli bir ün kazandırmayı hedeflemektedir (Bourdieu ve Wacquant, 1992, s. 98). Bu bağlamda bir aktör, faaliyet göstermek istediği alanda ihtiyaç duyulan sermayeye sahip olma ve ilgili alanın hedeflerine hizmet etme amacını güder ve bu yönde çaba gösterir. Aktörlerin kaydettiği gelişim ve ilerleme sayesinde alanın sınırları genişler, kendi kurallarını kabul ettirir ve özerklik sürecine girer. Bu süreci tamamlayan özerk bir alanın kendi tarihi, topluma kabul ettirdiği kendi kuralları, aktörlerinin kendilerine özgü “habitusları” ve yoğun bir mücadele alanı vardır (Peillon, 1998, sf. 215). Özerk alanın var olma süreci ne kadar uzun olursa özerkliği de o kadar baskın, toplumsal konumu da o kadar kuvvetli olur. Bilim alanının alt alanlarından biri olan tıp alanı bu bağlamda incelendiğinde, tıbbi uygulamaların asırlardır var olması, Grekçe ve Latinceye dayalı kendine özgü bir dil kullanması, aktörlerinin yoğun bir eğitimden geçmiş, gerekli habituse ve kültürel, sosyal, sembolik sermayeye sahip donanımlı bireylerden oluşması tıp alanının özerkliğini ve gücünü ortaya koymaktadır. Tıp alanı bu denli tarihi, özerk ve güçlü olduğu için alana dahil olan aktörlerin de kendi kapasitelerini arttırmaları, alanın kurallarına uymaları ve yenilikçi yaklaşımlarla alanı geliştirmeleri beklenmektedir. Ayrıca alanın güçlü bir konumda yer alması, aktörlerin de mesleki ve toplumsal anlamda önem kazanmasını, toplumda takdir edilmelerini ve özellikle profesyonel anlamda gücü temsil etmelerini sağlamaktadır. Alanın bütün bu nitelikleri, tıp doktorlarının toplumda diğer alan üyelerinden farklı özelliklere sahip olmalarını ve farklı kurallara tabi tutulmalarını gerektirir. Tıp alanı bu denli güçlü olunca tıp doktorlarının da kendi bilgi birikimlerini ihtiyaç doğrultusunda geliştirmeleri istenir. Bu noktada da Pierre Bourdieu'nün “habitus” kavramı devreye girmektedir.

Pierre Bourdieu, habitusu “dayanıklı, dönüştürülebilir eğilimler, yapılandırıcı yapı işlevini gören yapılandırılmış yapılar sistemi” olarak tanımlamaktadır (1990, s. 53). Bourdieu’nün bu yaklaşımına göre habitus kavramı, kişilerin doğdukları toplum içerisinde birden fazla alanın üyeleriyle etkileşimi sonucu edindiği kazanımları ve bu kazanımların kişilerin eylemlerini yapılandırıcı ve yönlendirici özelliğini ifade etmektedir. Her birey, doğduğu andan itibaren öncelikle ailesi, daha sonra sosyal çevresi, eğitim ortamı ve iş sahası ile etkileşim içerisinde yaşamını sürdürür. Birey bu etkileşimlerden edindiği bilgileri depolar ve gerek bilinçli gerekse bilinçsiz olarak kendi zihninde bir deneyim ve bilgi birikimi oluşturur. Bu birikim salt bir bilgi depolamasından ziyade kişinin kararlarını ve eylemlerini şekillendiren, tercihlerine yön veren bir yapıdır. Diğer bir deyişle eylemden ve etkileşimlerden doğan habitus kişinin hayatındaki eylemleri ve etkileşimleri yönlendirir; böylelikle yapılandırıcı bir yapı haline dönüşür. Bourdieu’nün kendi deyişiyle, geçmişin bir ürünü olan habitus, bireysel ve ortak uygulamaları hayata geçirir ve yeni bir tarihin oluşumunu destekler (1977, s. 81). Habitus olgusu, toplumsal alanlarda faaliyet gösteren aktörlerin doğasına yerleşir, onların düşünce biçimlerini etkiler, alan içerisindeki kararlarını fark ettirmeden etkiler. Bu bağlamda, habitusun bireylerin zihinlerinde varlığını sürdüren ve eylemlerini, kararlarını bireyin farkındalığı dışında etkileyen bir olgu olduğu düşünülebilir. Bourdieu’nün habitus üzerine yürüttüğü çalışmalar ve analizler incelendiğinde, söz konusu kavramın davranış biçimleri ve eylemler üzerinde bilinçsiz bir etki doğurduğu çıkarımı yapılabilir. Bu bilinçsiz yansımanın temel nedenlerinden biri, habitusun kişilerin doğasıyla tam olarak bütünleşmesi ve bireyin kendi içerisinde böylesine bir gücün varlığı konusunda bilgi sahibi olmamasıdır. Burada vurgulanması gereken husus, habitusun genelde bireyin alışkanlıklarıyla karıştırılması konusudur. Zamanla geliştirilen alışkanlıklardan farklı olarak habitus, belirli bir alanın ihtiyaçlarına ve alan kurallarının gerekliliklerine göre şekillenen ve bireyin alana uyum sağlamasını teşvik eden bir kazanımdır. Alan oyununun şartlarına uygun olarak sürekli bir birikim ve üretim döngüsü sağlar. Daha önce de belirtildiği üzere, alanın kuralları net bir şekilde belirlendiği için aynı alana üye olan aktörlerin de ortak etkileşim sonucu habituslarında benzerlikler bulunmaktadır ve dolayısıyla ürettikleri ürünler de bir bakıma benzerdir. Söz konusu benzerlikler, sosyoloji araştırmacılarını habitusun bilinçsizce gelişen pasif ve sabit bir yapı olduğu ve zaman içerisinde değişim gösteremeyeceği yönünde bir algı oluşturmalarına yol açsa da 21. yüzyılda yürütülen araştırmalar, habitusun bilinçli ve geliştirilebilir nitelikte olduğu göstermektedir. Bu konuyla alakalı olarak, Edgerton ve Roberts kendi araştırmalarında, habitusun her ne kadar önceden yapılandırılmış sağlam köklere dayansa da değişen koşullara ve yeni deneyimlere göre bilinçli olarak şekillendirilebileceğini ortaya koymaktadır (2014, s. 200). Benzer şekilde Roy Nash de “bilişsel habitus” kavramını türeterek habitusun eğitim alanında bilinçli olarak değiştirilebileceğini ve geliştirilebileceğini ifade etmiştir (2005). Nash’e göre habitus, dayatılmış ve hazır bir şekilde kullanıma sunulmuş sosyal yetilerden ziyade pratik ve aktif üretim yoluyla sürekli geliştirilebilen becerilerden oluşmaktadır. Tıp alanı ve bu alanın temel aktörleri olan tıp doktorları göz önüne alındığında, söz konusu değişim net bir şekilde gözlemlenebilmektedir. Zira farklı aile yapılarında ve farklı toplumsal çevrelerde yetişen tıp doktorları, her ne kadar hayatları boyunca edindikleri deneyimler neticesinde bilinçsiz bir habitus geliştirse de tıp camiasına girdikleri andan itibaren alanın gereksinimlerine uygun olarak belirli yetiler kazanırlar ve o alana özgü kazanımlarıyla diğer bireylerden ayırt edilebilecek özelliklere sahip olabilirler. Tıp doktorlarındaki habitusa bağlı değişimlerin en bariz örneklerinden biri dil kullanımlarıdır. Tıp araştırmalarının ve tıbbi tedavilerin milattan önceki dönemlere uzanması ve yukarıda da bahsedildiği üzere tıp dilinin kökenlerinin Grekçeye ve Latinceye dayanması, alanda kullanılan dilin alana özgü olduğu ve söz konusu alanda faaliyet gösteren her aktörün bu dili etkin bir şekilde kullanması gerektiği gerçeğini gözler önüne sermektedir. Tıp alanındaki oyunun temel kurallarından biri bu özgün dilin tanınması ve

kullanılmasıdır; bu dil özelliği, bahsi geçen alanın özerk olduğunu ve aktörlerin de bu özerkliği gösterecek düzeyde dili bilmesi gerektiğini ortaya koyar. Alan kurallarının netliği ve dil kullanımına yönelik habitusun yapısında meydana gelen değişim, tıp metinleri üzerinde çalışan çevirmenlerin çeviri üretim sürecini de önemli derecede etkilemektedir. Bu hususta karşılaşılan çeviri sorunlarının daha net bir şekilde anlaşılabilmesi için aşağıdaki bölümde tıp alanının başlıca özellikleri ve tıp dili sorunsalı değerlendirilecektir.

3. Bourdieu sosyolojisine göre tıp alanı, alana özgü dil kullanımı ve çeviri sorunsalı

Bourdieu sosyolojisinde bilim alanı, sosyolojik alanlar içerisinde en eskiye dayanan ve en çok ihtiyaç duyulan alanlardan biri olarak kabul görmektedir. Söz konusu alan, insanların çevrelerini, doğayı anlamlandırmalarını sağlamasının yanı sıra dünyada bulunan bütün canlılarla alakalı bilgi sahibi olmasını ve hayatını idame ettirmek için gerekli bilgilerle donatılmasını sağlamaktadır. Birçok alt daldan oluşan bilim sahası, her bir alt alan için özel bir eğitim düzeyi, belirli bir jargon ve spesifik bir ilgi gerektirir. Bourdieu'nün sosyolojisine göre bütün bu alt alanların kendilerine özgü kuralları ve aktörlerine yönelik beklentileri vardır; alanların sürekliliğinin sağlanması için bu koşulların temini şarttır.

Bilim sahasının en tanınmış alt alanlarından biri olan tıp bilimi, insanlığın var olduğu ilk günden bu yana ihtiyaç duyulan ve önemini koruyan temel bilim dalıdır. İnsanlık tarihi kadar eski olan bu alt bilim dalı, zaman içerisinde gerek uygulama yönünden gerekse iletişimsel açıdan büyük değişimlere uğrasa da özü itibarıyla her koşulda insan vücudunu temel analiz teması olarak almıştır. Alanın amacı da hiçbir koşulda değişmemiş, tarih boyunca bütün dönemlerde insan sağlığını korumaya yönelik çalışmalara ve araştırmalara sahne olmuştur. Ayrıca, her koşulda insanların ihtiyaç duyduğu bir çalışma sahası olduğu için aktörler tarafından en çok itibar gören ve talep edilen meslek olma özelliğini sürdürmektedir. Bu bağlamda, tıp alanının tarih boyunca süregelen varlığı, toplum içerisinde gördüğü değer ve ilgi göz önüne alındığında, söz konusu alanın Bourdieu sosyolojisine göre özerk ve kendi kurallarına göre işleyen bir alan olduğu söylenebilir. Zira, daha önce de belirtildiği üzere, bir alanın özerkliğini ilan edebilmesi ve güç kazanması için sağlam bir geçmişe ve tarih boyunca talep gören bir niteliğe sahip olması gerekmektedir. Tıp alanı bu açıdan ihtiyaç duyulan bütün özelliklere sahiptir; dolayısıyla, alan kendi kurallarını belirlemekte ve her yeni katılımcısından da (dünyanın neresinde olursa olsun) bu kurallara uymasını beklemektedir. Tıp dilinin bilinmesi ve aktif kullanımı, söz konusu alanın temel taleplerinden biri olarak göze çarpmaktadır.

Genel olarak dil koşulu değerlendirildiğinde, alan sınırları içerisinde belirli dil yapılarının kullanımının ve alana özgü ifade biçiminin, bilim sahasının alt dallarındaki koşullar ve beklentiler arasında en belirgin olanlardan biri olduğu görülmektedir. Metin bazında incelendiğinde bilimsel metinler soyut niteliktedir ve karmaşık kavramlara sahiptir (Pitch, 1987, s. 153). Bu tür metinlerde amaç, hedef kitleye mesajın net bir şekilde iletilmesidir; zira, metnin görevi okuru doğru bir şekilde bilgilendirmektir. Okur kitleyle metnin yazarının aynı alanın üyeleri olması durumunda alana özgü dil yapıları devreye girer ve alan kapsamında belirlenen kurallara göre iletişim süreci gerçekleştirilir. Aktörlerin alana ait olabilmesi ve alanda faaliyet gösterebilmesi için bahsi geçen iletişim sürecine hakim olması ve alana özgü dili kavrayıp kullanabilmesi gerekir. Dolayısıyla, alan içerisinde üretilen ve alandaki diğer aktörlere hitap eden bir metin, içerik ve dil kullanımını açısından alanın kurallarına uygun olacak ve kendine özgü niteliklerini en üst düzeyde muhafaza edecektir. Alt bilim dallarından olan tıp alanında, alana özgü dil kullanımı sorunsalı çok daha belirgin düzeydedir.

Tıp bilimine yönelik temel kaynaklar genel olarak Grekçe ve Latince kaleme alınmış, en temel tıp eserleri bu dillerde yazılmıştır. Erten'in ifade ettiği şekliyle, 21. yüzyılda İngilizce tıp diline hakim dil olarak görünse de esasında Latince tıp alanına sekiz yüz yıl boyunca (1800'lü yılların sonuna kadar) hükmetmiş ve insan vücudundaki bölgelerin yanı sıra tıp camiası tarafından kullanılan diğer birçok terim köken olarak Latinceye dayandırılmıştır (2007, s. 32). Terimlerin tek bir kökene dayalı olması, farklı kültürlerde bile belirli düzeyde ortak nitelik taşıyabilecek bir tıp dilinin gelişimine zemin hazırlamıştır. Ayrıca, insan vücudunun dünyanın her bir bölgesinde aynı özelliklere sahip olması da tıp alanının ve bu alanın sınırları dahilinde kullanılan dilin evrenselliğine katkıda bulunan faktörlerden biridir (Fischbach, 1986, s. 16). Ancak her ne kadar tıp dili evrensel nitelikte olsa da toplumların bütün bireyleri tarafından rahatlıkla kullanılan ve farklı alanlarda faaliyet gösteren aktörlere aktarılabilen bir dil değildir. Tıp alanı, özel amacı olan ve belirli bir zümreye hitap eden, sınırları net bir şekilde belirlenmiş tarihi bir alandır. Dolayısıyla, bu alan içerisinde kullanılan dil de özel amaçlı diller kapsamına girmektedir. Pitch ve Draskau, özel amaçlı dili, "genel olarak belirli bir uğraşı paylaşan kişilerin kullandığı ortak dil" olarak tanımlamışlar ve söz konusu dilin farklı bir terminolojiye sahip olabileceğini, veya gündelik dilde kullanılan terimlerin alan sınırları içerisinde farklı anlamlara gelebileceğini ifade etmişlerdir (1985, s. 3). Aixéla ise, bilimsel ve teknik metinlerin çevirisinde müdahaleler üzerine kaleme aldığı bir makalesinde, özel amaçlı dilin etkin olduğu alanlarda aktörlerin, kendi uğraşlarının terminolojisi farklı olduğu için böyle bir dile ihtiyaç duyabileceği gibi toplum içerisinde ayrıcalık elde etmek ve ait olduğu alanı ön plana çıkarmak için de bu dili sıklıkla kullanabildiklerini ifade etmiştir. (2009, s.80). Her iki koşulda da tıp dilinin kendi özgü bir yapısı olduğu ve bu yapıların alan sınırları dahilinde etkin bir şekilde kullanıldığı önemli bir gerçektir.

Türk tıp camiasında ise durum biraz daha farklılık arz etmektedir. Her ne kadar Latince ve Grekçe kökenli terimler bütün toplumların tıp kesiminde ortak olsa da Türk tıp alanında İngilizce kelimelerin de etkisi ve hakimiyeti net bir şekilde gözlemlenmektedir. İngilizcede günlük konuşma dilinde de aktif bir şekilde kullanılan ve Türkçede birebir karşılığı olan birçok kelime, tıpkı Latince ve Grekçe kökenli kelimeler gibi ödünç alma yoluyla tıp diline aktarılmış, kelimelerin İngilizce versiyonları tıp dili içerisine yerleşmiştir. "Progression" kelimesinin karşılığı olan "ilerleme" ifadesinin tüm toplumsal kesimlerde anlamlı bir karşılığı olmasına rağmen tıp dilinde bu ifadenin "progresyon" olarak Türkçe erek metne aktarılması bu tür kullanımlara örnek gösterilebilir. Dolayısıyla, bir tıp metni çevirecek olan çevirmenin söz konusu terimlerin tıp camiasında kullanıma biçimlerine aşina olması ve alanın gerektirdiği şekilde çevirmesi beklenmektedir. Çevirmenler açısından bu durum, iki temel sorunu gözler önüne sermektedir. Bunlardan ilki, çevirmenin ait olmadığı bir alanın dili üzerinde çalışmak durumunda kalması ve söz konusu alanın aktörlerine yönelik çeviri yapma yükümlülüğünün bulunmasıdır. Dolayısıyla tıp çevirisi yapacak olan çevirmen, tıp alanının bir üyesi gibi metin çözümlemesi yapabilmeli, hangi terimin ne anlamda kullanıldığını etkili bir şekilde belirleyebilmelidir. Latince ve Grekçe kelimelerin doğrudan aktarımı ya da ufak değişimlerle Türkçeye geçirilmesi çevirmenlere çok zorluk çıkarmayabilir; zira bu terimlerin tespiti kolaydır ve örnek çalışma analizleri yapılarak aktarımı sağlanabilir. Ancak gündelik dilde de kullanılan İngilizce kelimelerin Türkçe tıp dilinde ödünç alınma veya farklı eşdeğerleriyle ifade edilme durumlarında, çevirmenlerin alan çatışması yaşaması kaçınılmazdır. Oğuz, tıp çevirisi üzerine yürüttüğü çalışmada söz konusu çatışmayı teknik açıdan ele almış ve tıp dili ve gündelik dil arasındaki farklı eşdeğerlik sorununu örnekler üzerinden açıklamıştır (2013). Söz konusu çalışmadan örnek verilecek olursa, İngilizcede gündelik hayatta da sıklıkla kullanılan "history" kelimesi, "I studied **history**" örneğinde "**tarih** eğitimi aldım" anlamına gelirken "**history** of post traumatic stres disorder" ifadesinin tıp dilindeki karşılığı "post travmatik stres bozuklukları **anamnezi**" şeklinde verilmektedir (Oğuz, 2013, s.131). Çevirmenin ikinci örneği anamnez olarak tercüme edebilmesi için sağlam bir alan bilgisine ihtiyacı vardır. Buna ek

olarak, çeviriyi yapan kişi tıp doktoru değilse habitus bağlamında da sorunlar yaşayacağı aşıkardır; zira, herhangi bir tıp eğitimi almadığı için art alan bilgileri dahilinde tıbbi terimlerin karşılığı yoktur ve hastalık tanılarına, tedavi yöntemlerine dair kapsamlı herhangi bir bilgisi bulunmayabilir. Bu durumda çevirmenin anlam kaymalarına ve yanlış anlaşılmalara yol açmayacak şekilde ön araştırma yapması ve alanın tamamına yönelik bilgi edinemesi de çeviri yapacağı konuda habitusa dayalı gerekli bilgi aktarımını gerçekleştirilmesi gerekmektedir.

Tıp çevirilerinde çevirmenlere yönelik ikinci sorun ise, tıp alanındaki konuların evrensel olduğu gerçeğine dayalı olarak çevirmenlerin tüm kitleleri ilgilendiren konuları farklı alanlara üye olan aktörlerin habituslarına göre (tıp doktorlarına veya halk kitesine yönelik tıbbi metin çevirileri gibi) şekillendirmek ve okur kitesini tespit ve hedef odaklı çeviri becerilerini geliştirmek zorunda olmalarıdır. Tıp çalışmalarının toplumun her kesimini ilgilendiriyor oluşu, toplumdaki bütün alanları ilgilendiren bir konuyla ilgili çeviri yapmaları durumunda çevirmenlerin okur kitesinin ait olduğu alana ve habitusa uygun bir şekilde hedef metin üretmelerini şart koşmaktadır. Dolayısıyla, tıp çevirisi yapacak olan çevirmenlerin bir konuda birden fazla alana uyum sağlamaları gerekmekte, kendi habituslarını da okur kitesinin alanına göre şekillendirmeleri gerekmektedir. Çevirinin hedef kitleye uygun olarak üretildiği bilinen bir gerçektir; ancak burada önemli olan temel husus, çevirmenin kendi habitusunu farklı aktörlere uygun olarak şekillendirebilme becerisidir. Bu durum, çevirmenlerin çeviri amacıyla kaynak tarama ve bilgi edinme süreçlerinde bile kendini gösterecek temel bir sorundur. Zira, çevirmen konu taraması yaparken ilgili kaynağın hangi okur kitesine göre kaleme alındığını tespit etmeli ve bahsi geçen kitlenin ait olduğu alanın kendi okurlarının alanıyla özdeşleşmesi durumunda bu kaynaktan faydalanmalıdır. Aksi takdirde, tıbbi konu içeren metinlerde okurlar saf dışı kalabilir ve çeviri metnini anlamlandıramayabilir. Bu sorun, bir dönem ilaç prospektüslerinin çevirisinde sık görülmüştür. 2017 yılında Resmi Gazetede yayımlanan “Beşeri Tıbbi Ürünlerin Ambalaj Bilgileri, Kullanma Talimatı ve Takibi Yönetmeliğinde” ilaç içerisinde verilen bilgilendirme yazılarından yalnızca “Kısa Ürün Bilgilerinin” “beşeri tıbbi ürünün sağlık personeline yönelik hazırlanmış yazılı bilgi” olduğu ifade edilmiş; diğer taraftan, prospektüslerdeki diğer tüm kullanım bilgilerinin “Beşeri tıbbi ürün ile birlikte sunulan, kullanıcı için hazırlanmış yazılı bilgi” olduğu belirtilmiştir (Resmi Gazete, 2017). Dolayısıyla, çok büyük bir bölümü hastalar için hazırlanan prospektüslerin çevirisi, ilgili kitlenin sosyolojik alanını ve habituslarını dikkate almayan kişiler tarafından yapıldığı için Latince ve İngilizce kökenli tıbbi kelimeler sıklıkla kullanılmış ve halk kitesinin algılamayacağı çeviri metinler türemiştir (Yağbasan & Kurtbaş, 2006, s. 101; Oğuz, 2013, s. 132; Köprülü, 2017, s.13). Sonuç olarak, prospektüslerin anlaşılabilirliği için, tıp alanını yakından tanıyan ve alan dışı okurlara da aktarabilecek dil içi çevirmenlere ihtiyaç duyulmuştur.

Günümüzde bütün dünyanın gündeminde olan ve toplumların her kesimini yakından ilgilendiren Covid-19 (Koronavirüs) pandemisi, çevirmenlerin çeviri sürecindeki sosyolojik faktörleri göz önünde bulundurmasını gerektiren başlıca konulardan biri haline gelmiştir. Bütün sosyolojik alanların üyelerini derinden etkileyen bu salgın için birçok bilgilendirme çalışması yapılmış, halkın bilinçlendirilmesi yönünde ciddi adımlar atılmıştır. Salgının uluslararası boyutu, bu konuda dünyanın her dilinde yayınların ve çalışmaların yapılmasına zemin hazırlamış; dolayısıyla, farklı dillere çeviri yoluyla bilgi aktarımı kaçınılmaz olmuştur. Bu aşamada, çevirmenlerin hedef alana ve bu alandaki aktörlerin habituslarına uygun çeviri yapma çabaları büyük önem kazanmıştır. Tüm kitlelerin sağlığını ciddi ölçüde etkileyen bu tür bir konu, çevirinin sosyolojik boyutlarını net bir şekilde gözler önüne sereceği için çalışmanın veri analizi kısmında Covid-19 pandemisi ele alınmış, Türkiye Cumhuriyeti Sağlık Bakanlığının tıp doktorlarına yönelik olarak hazırladığı “Covid-19 (SARS-CoV-2 Enfeksiyonu) Ağır Pnömoni, Ards, Sepsis ve Septik Şok Yönetimi” çalışması ve bu çalışmanın İngilizce metni ile

BBC’de yayımlanan İngilizce ve Türkçe Covid-19 haberleri karşılaştırmalı analiz metinleri olarak seçilmiştir. Bu metinlerin özgün versiyonları ve çevirileri üzerinden tıp çevirisinde okur kitlesine ve bu kitlelerin beklentilerine yönelik sosyolojik analizler yapılacaktır.

4. Olgu çalışması: Covid-19 metinleri üzerinden tıp çevirisinin sosyolojik boyutları

Çalışmanın bu bölümünde, Sağlık Bakanlığının internet sitesinde tıp doktorlarına yönelik olarak İngilizce ve Türkçe dillerinde yayımlanan bilgilendirme metinleri ile 3 Mart 2020 tarihinde BBC’nin İngilizce internet sitesinde yayımlanan ve 8 Nisan 2020 tarihinde Türkçe çevirisi paylaşılan Covid-19 haber metinleri karşılaştırmalı olarak incelenecektir. Bu analizler yoluyla hedef okur kitlesindeki sosyolojik koşulların çeviriye nasıl yansıtıldığı somut örnekler üzerinden gösterilecektir.

Örnek 1: Covid-19 belirtileri

Örnek 1a. Genel hedef kitle için bilgilendirme	
BBC İngilizce:	“Coronavirus is a respiratory disease which seems to start with a fever, followed by a dry cough. After a week, it leads to shortness of breath and some patients require hospital treatment” (BBC, 2020a).
BBC Türkçe:	“Virüse yakalananlarda önce yüksek ateş başlıyor. Ardından kuru öksürük şikayetleri gözleniyor. Bir haftanın sonunda ise nefes darlığı sorunları ortaya çıkıyor” (BBC, 2020b).
Örnek 1b. Tıp doktorları için bilgilendirme	
Sağlık Bakanlığı İngilizce:	“Chest CT findings of COVID-19 pneumonia were likely to have peripheral distribution of bilateral lobular mode with ground-glass opacities” (Sağlık Bakanlığı, 2020a).
Sağlık Bakanlığı Türkçe:	“Bilaterallobüler tarzda, periferik yerleşimli, yaygın yamalı buzlu cam opasiteleri COVID-19 pnömonisinin karakteristik toraks BT bulgusu olarak bildirilmektedir” (Sağlık Bakanlığı, 2020b).

Bu örnekte Covid-19 pandemisinin belirtileri hedef kitlenin alanına ve habitusuna göre anlatılmış ve yine bu doğrultuda çevirileri yapılmıştır. Örnek 1a’daki haber metinlerinde görüleceği üzere, belirtiler hem İngilizce kaynak metinde hem de Türkçe çeviri metninde mümkün mertebe sade bir şekilde aktarılmış, hatta Türkçeye birebir tercüme yapmak yerine daha kısa cümlelerle, halktan bütün kesimlerin anlayabileceği netlikte bir çeviri yapılmıştır. Ayrıca haber metinlerinde hastalığın belirtileri dışarıdan gözlemlenen bulgular üzerinden verilirken tıp doktorlarına yönelik metinlerde bilgisayarlı tomografi bulguları ön plana çıkarılmıştır. Çeviri açısından iki metin türü karşılaştırıldığında haber metinlerinde çevirinin yalınlaştırılması ve anlaşılır hale getirilmesi için özel bir çaba sarf edilirken tıp doktorlarına yönelik metinlerde böyle bir amacın güdülmediği, aksine yoğun bir şekilde terminoloji kullanıldığı gözlemlenmektedir. Burada dikkat çeken hususlardan bir tanesi de gündelik konuşma dilinde karşılığı bulunan “peripheral” (çevresel), “chest” (göğüs), “opacity” (saydamsızlık) gibi kelimelerin İngilizce üzerinden ödünç alma yöntemiyle hedef metne aktarılmasıdır. Hatta özgün metinde “chest” (göğüs) kelimesinin kullanılmasına rağmen söz konusu kelime, İngilizcede “thoracic” kelimesinin karşılığı olan “toraks” ifadesiyle hedef metne aktarılmış ve metindeki ifade tıp alanına özgü daha baskın bir terimle yer değiştirmiştir. Bu durum, tıp metinlerinin çevirisinde tıp alanının koşulsal dayatmalarının netliğini ve tıp doktorlarının habituslarının bu tür terimleri anlamlandırmaya daha yatkın olduklarını göstermektedir. Her ne kadar tıp doktorları da BBC haberlerinin hedef kitlesi içerisinde doğup büyümüş olsalar da tıp eğitimleri süresince alana yönelik edindikleri bilgiler onları gündelik kelimeler yerine alana özgü yabancı kökenli terimleri benimsemeye ve kullanmaya sevk

etmiştir. Dolayısıyla, tıp doktorlarına yönelik çevirmenin de bu koşullara uygun çeviri yapması beklenmektedir.

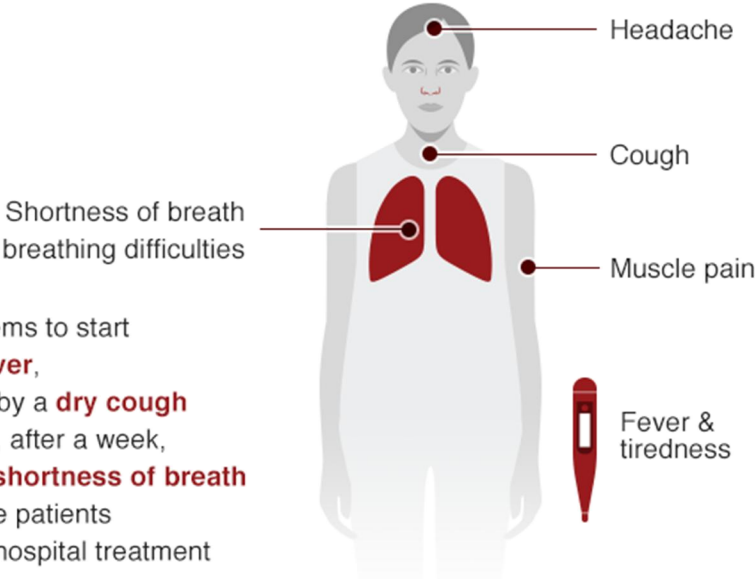
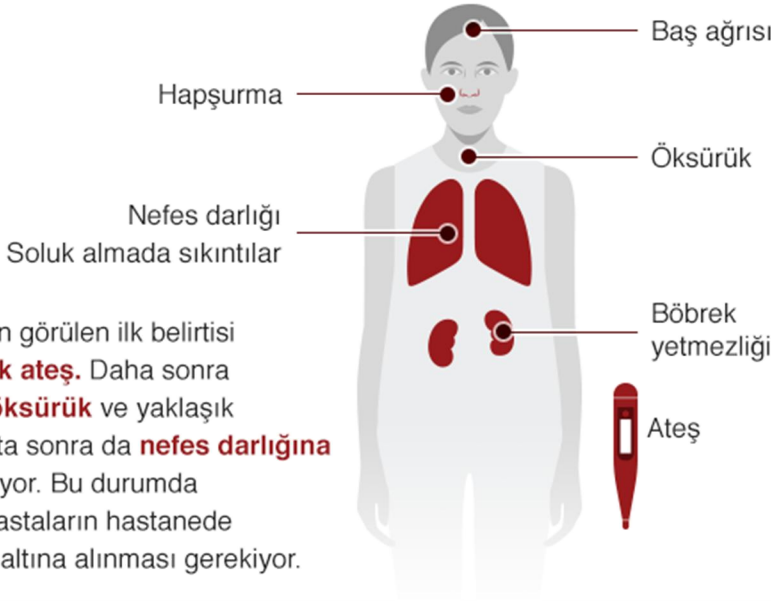
Örnek 2. Halihazırda kronik rahatsızlıkları olan hastalar

Örnek 2a: Genel hedef kitle için bilgilendirme	
BBC İngilizce:	“Older people, and people with pre-existing medical conditions (such as asthma, diabetes, heart disease), are more likely to become severely ill” (BBC, 2020a).
BBC Türkçe:	“Özellikle yaşı ilerlemiş ve kronik hastalığı olanların Covid-19'u daha ağır yaşadıkları biliniyor” (BBC, 2020b).
Örnek 2b: Tıp doktorları için bilgilendirme	
Sağlık Bakanlığı İngilizce:	“Patients should be evaluated in terms of comorbid diseases and their treatments related to such diseases should also be regulated” (Sağlık Bakanlığı, 2020a).
Sağlık Bakanlığı Türkçe:	“Hastalar komorbid hastalıkları açısından değerlendirilmeli ve bu hastalıkları için aldıkları tedaviler de düzenlenmelidir” (Sağlık Bakanlığı, 2020b).

2. örnek, halihazırda belirli kronik rahatsızlıkları bulunan hastalar için risk faktörlerini değerlendirmektedir. Genel kitleye yönelik hazırlanan İngilizce metinde ve bu metnin Türkçe çevirisinde de görüleceği üzere, bireylerin mevcut hastalıklarını tanımlamak için İngilizcede “pre-existing medical conditions” (birebir Türkçe çevirisi: “önceden mevcut tıbbi sorunlar”) ifadesi Türk halkının gündelik dilde rahatlıkla anlayabileceği ve sıklıkla kullandığı “kronik” kelimesiyle tercüme edilmiştir. Esasında bu kelime İngilizce “chronic” kelimesinden dilimize kazandırılmıştır ve kelime anlamı itibarıyla “müzmin, devamlı, süregelen” anlamına gelmektedir. Dolayısıyla Türkçe çeviri metninde aslında özgün metinde yer almayan bir ifadeye yer verilmiştir. Bu tarz bir müdahale ile “kronik” kelimesinin Türkçe anlamında da bir sapmaya gidilmiştir. Yine de genel kitle arasında bu kelime, bir bireydeki mevcut ve süregelen hastalıkları nitelemek amacıyla kullanıldığı için çeviride bu terimin kullanıldığı görülmektedir.

Tıp doktorları için hazırlanan İngilizce kaynak metne ve bu metnin Türkçe erek metnine bakıldığında ise bir kişide önceden var olan hastalıkları tanımlamak üzere farklı bir terim kullanıldığı göze çarpmaktadır. Her ne kadar “kronik” kelimesi esasında tıp dilinde de sıklıkla kullanılan bir ifade olsa da, tıbbi metinlerde önceden var olan rahatsızlıkları nitelemek için İngilizce “comorbid” kelimesinin tercih edildiği gözlemlenmektedir. Köken olarak incelendiğinde “eş (co-) hastalık (morbidity)” anlamına gelen bu kelime gündelik dilde görülmemekte, Türkçe tıp dilinde ise “eş hastalık” olarak tercüme edilmek yerine doğrudan ödünç alma yoluyla kullanılmaktadır. Bu örnekte de, doktorların alanlarının farklı olmasından kaynaklanan bir dil kullanım farkı dikkat çekmektedir. Tıp doktorları yabancı dilden Türkçeye aktarılan bu terimleri kendi habituslarına dahil ederek alanın aktörleri arasında yer almaktadırlar.

Örnek 3. Dönemsel belirtiler / hastalık seyri

<p>Örnek 3a: Genel hedef kitle için bilgilendirme</p> <p>BBC İngilizce:</p>	<h3>Symptoms of coronavirus (Covid-19)</h3> <p>Virus seems to start with a fever, followed by a dry cough and then, after a week, leads to shortness of breath and some patients needing hospital treatment</p> <p>Source: WHO (BBC, 2020a).</p> <p>BBC</p>
<p>BBC Türkçe:</p>	<h3>Çin'den yayılan koronavirüsün belirtileri</h3> <p>Virüsün görülen ilk belirtisi yüksek ateş. Daha sonra kuru öksürük ve yaklaşık bir hafta sonra da nefes darlığına yol açıyor. Bu durumda bazı hastaların hastanede tedavi altına alınması gerekiyor.</p> <p>Kaynak: WHO (BBC, 2020b).</p> <p>BBC</p>

Örnek 3b: Tıp doktorları için bilgilendirme	
Sağlık Bakanlığı İngilizce:	<p>“Early period (days 0-4 days): ground glass opacities, lower lobe and frequently bilateral involvement</p> <p>Progression period (days 5-8): Rapid progression, bilateral multi-lobular ground glass opacities</p> <p>Peak time (days 9-13): more common consolidations with low progression in involvement zones</p> <p>Resolution period (after day 14): regression of radiological densities up to 26 days upon controlling the infection” (Sağlık Bakanlığı, 2020a).</p>
Sağlık Bakanlığı Türkçe:	<p>“Erken dönem (0-4 gün): Buzlu cam opasiteler, alt lob ve sıklıkla bilateral tutulum</p> <p>Progresyon dönemi (5-8 gün): Hızlı progresyon, bilateral multilober buzlu cam opasiteler</p> <p>Pik evre (9-13 gün): Tutulum gösteren alanlarda yavaş progresyonla yoğun konsolidasyonlar</p> <p>Rezölüsyon evresi (14. günden sonrası): Enfeksiyonun kontrol altına alınmasıyla 26. Güne kadar uzayabilen radyolojik dansitelerin gerilemesi” (Sağlık Bakanlığı, 2020b).</p>

3. örnek, hastalığın belirtileri ve seyrine odaklanmakta, bu seyrin genel kitle ve tıp doktorları arasında terimsel farklılıklarla ifadesine dikkat çekmektedir. Örnek 3a’da verilen ve BBC’den alınan örneklerde, hastalık belirtileri bir görsel üzerinden sıralanmış ve genel halk kitlesinin rahatlıkla ve basit müdahalelerle tespit edebileceği belirtiler temel alınmıştır. Her ne kadar BBC haberinin İngilizce özgün metninde ve Türkçe erek metninde aynı görsel temel alınsa da, Türkçe belirtilere “hapşurma” ve “böbrek yetmezliği” belirtileri eklenmiş, özgün metindeki “tiredness” (yorgunluk) belirtisine yer verilmemiştir. Bu değişikliklere ek olarak, “hapşırma” belirtisi çeviri metinde “hapşurma” olarak yazılmıştır. Söz konusu kelimenin TDK sözlüğündeki özgün ve doğru hali kullanılmamış, halk arasında genel olarak ifade edildiği şekilde, yanlış sesletimler kullanılarak yazılmıştır. Bu tür bir kullanımın hata kaynaklı mı ya da bilinçli mi yapıldığı mevcut koşullar altında bilinmemekle birlikte, her iki koşulda da ilgili terimin hedef kitlenin habitusuna uygun bir şekilde tercüme edildiği söylenebilir. Örnekten de anlaşılacağı üzere, genel kitleye sunulan belirtiler, kişinin kendi başına bile kolaylıkla tespit edeceği kolaylıkta ve mümkün olan en net şekilde sunulmuş, bilginin pekişmesi açısından görselle desteklenmiştir. Bu noktada genel kitlenin yetişme ortamları göz önünde bulundurularak bireylerin habitusları ön plana çıkarılmış ve içlerinde buldukları alanın özelliklerine ve gereksinimlerine göre bilgi aktarımı yapılmıştır.

Örnek 3b’ye bakıldığında ise tamamen tıp alanına odaklı, çok daha farklı ve kompleks bir habitus yapısını gerektiren ifadelerin kullanıldığı göze çarpmaktadır. İngilizce metinde yer alan tıp alanına yönelik terimlerin doğrudan Türkçeye transfer edildiği ve asgari düzeyde değişiklik yapıldığı görülmektedir. “opacity” (saydam olmama) opasite olarak, “bilateral” (yan, yanal) bilateral olarak, “progression” (ilerleme) progresyon olarak, “multi-lobular” (çoklu çıkıntı) multilober olarak, “peak” (zirve) pik olarak, “consolidation” (pekiştirme, yoğunlaştırma, sağlamlaştırma) konsolidasyon olarak, “resolution” (çözünme, çözülme) rezölüsyon olarak ve “density” (yoğunluk) dansite olarak tercüme edilmiştir. İngilizce kelimelerin yanındaki parantezlerden de anlaşılacağı üzere, İngilizceden transfer edilen bütün bu terimlerin esasında Türkçede karşılığı bulunmaktadır. Bu örnek kelimeler içerisinde özellikle “peak” (zirve), “density” (yoğunluk), “progression” (ilerleme) gibi kelimelerin özgün Türkçe karşılıklarının tıbbi metinlerde kullanımı, tıbbi literatürde herhangi bir karmaşaya yol açacak belirsizlikte değildir; ancak yine de bu kelimelerin literatüre İngilizceden ödünçleme yoluyla geçen terimsel karşılıkları tıp dilinde aktif bir şekilde kullanılmaktadır. Tıp doktorlarının görevlerini icra ettikleri sosyolojik alanın kuralları ve tıp eğitimleri boyunca geliştirdikleri habitus, hekimlerin transfer

edilen kelimeleri daha sıklıkla kullanmalarına ve kendi sahalarında daha kolay anlamlandırmalarına olanak tanımaktadır.

Örnek 4. Solunum tedavisi

Örnek 4a: Genel hedef kitle için bilgilendirme	
BBC İngilizce:	“Coronavirus patients will get oxygen support, which can involve using a facemask or a tube in the nose” (BBC, 2020a).
BBC Türkçe:	“Bazı hastalar burunlarına bağlanan oksijen tüpleriyle destek alırken, bazılarında solunum yollarından geçen borular takıldı” (BBC, 2020b).
Örnek 4b: Tıp doktorları için bilgilendirme	
Sağlık Bakanlığı İngilizce:	“Patients with severe respiratory infection, ARDS, hypoxemia or shock status may be initiated oxygen therapy with 5L/dk nasal or standard face mask. Target oxygen saturation should be titred as > 90% (92-95% for the pregnant)” (Sağlık Bakanlığı, 2020a).
Sağlık Bakanlığı Türkçe:	“Ağır solunum yolu enfeksiyonu, ARDS, hipoksemi veya şok tablosu olan hastalara 5L/dk nazal veya standart yüz maskesi ile oksijen tedavisi başlanır. Hedef oksijen saturasyonu > %90-92 (gebelerde % 92-95) olacak şekilde titre edilir” (Sağlık Bakanlığı, 2020b).

4. örnekte, solunum yetmezliği/güçlüğü çeken hastalara uygulanan tedavi ele alınmıştır. Örnek 4a’daki haber metinleri, kendi genel okur kitlelerinin sosyolojik özelliklerini dikkate alarak tedaviyi mümkün olabilecek en anlaşılır şekilde anlatmaya çabalamıştır. Dolayısıyla, tedaviyi açıklarken herhangi bir teknik kelime kullanılmamış, solunum desteğinin burundan geçirilen borularla verildiği ifade edilmiştir.

Örnek 4b’de verilen metinlere bakıldığında ise, tıpkı diğer örneklerde de olduğu gibi, yoğun bir teknik terim kullanımı göze çarpmaktadır. “Hypoxemia” teriminin etimolojisine bakıldığında Latince kökenli olduğu görülmektedir (Merriam-Webster, 2020); dolayısıyla bu terimin Türkçeye doğrudan aktarımı tıp dilinin tüm diller için geçerli temel gerekliliklerinden biri olarak görülmektedir. Diğer taraftan “nasal” kelimesi Türkçede “burunla alakalı” anlamında bir sıfat olsa da doğrudan Türkçeye orijinal haliyle aktarılmıştır. Diğer taraftan solunum gücü olgusu tıp doktorları için daha verilere dayalı ve ölçülebilir düzeyde ifade edilmiş, oksijen saturasyonunun (günlük dilde bu kelime “doyma, doyum” anlamına gelmektedir) %90’ının üzerinde olması normal solunum koşulu olarak belirlenmiştir. Ayrıca, “titre” kelimesi Türkçede “sıvı oranını belirlemek” olarak tanımlansa da söz konusu kelime yukarıdaki örnekte olduğu gibi doğrudan alıntılanmıştır ve tıbbi bir terim olarak literatürde yer almaktadır. Bu örnekte de görüldüğü üzere, tıbbi metin çevirileri tamamıyla tıp alanı ve tıp doktorlarının habitusları göz önüne alınarak yapılmakta, sahanın gerekliliklerine göre terimlerde bir çeviri yöntemi olarak yabancılaştırma yöntemi uygulanmaktadır.

Örnek 5. Hastalık önlemleri

Örnek 5a: Genel hedef kitle için bilgilendirme	
BBC İngilizce:	“So, coughing and sneezing into tissues, not touching your face with unwashed hands, and trying to avoid close contact with infected people are important” (BBC, 2020a).
BBC Türkçe:	“Öksürürken veya hapşırırken ağzınızı ve burnunuzu mendille kapatın ve sonrasında virüsün yayılmasına engel olmak için ellerinizi yıkayın. Gözlerinize, burnunuza ve ağzınıza dokunmaktan kaçın - elleriniz virüsün değiştiği bir yere

	dokunursa virüs vücudunuza bulaşabilir” (BBC, 2020b).
Örnek 5b: Tıp doktorları için bilgilendirme	
Sağlık Bakanlığı İngilizce:	“If possible, patient should be taken into a single room with bathroom and toilet and droplet isolation measures should be taken” (Sağlık Bakanlığı, 2020a).
Sağlık Bakanlığı Türkçe:	“Eğer imkan var ise tek kişilik, banyo ve tuvaleti olan bir odaya alınır ve damlacık izolasyon önlemleri uygulanır” (Sağlık Bakanlığı, 2020b).

5. örnekte hastalığa karşı alınan önlemler her iki okur kitlesinin habituslarına uygun olarak verilmiştir. Örnek 5a’da yer alan BBC haberine bakıldığında, hastalığın bulaşma süreci son derece basit ifadelerle ve anlaşılır bir süreç sıralaması üzerinden aktarılmış, virüsün hasta kişilerin vücut sıvılarına temas yoluyla bulaşacağı bilgisi ellerin virüslü bir bölgeye teması ve daha sonra yüze değdirilmesi süreciyle açıklanmıştır.

Örnek 5b’de, tıp doktorları için verilen talimatlara ve yönlendirmelere bakıldığında ise bu bulaşma sürecine yönelik herhangi bir açıklama yapma ihtiyacı duyulmamıştır. Virüsün vücuda girme ve kişiyi hasta etme aşamaları doktorlar tarafından kendi habituslarına uygun olarak bilindiği için Sağlık Bakanlığının talimatı net ve kısa bir şekilde ifade edilmiştir. İngilizcede “droplet isolation” olarak geçen terim Türkçe metinde de “damlacık izolasyonu” olarak aktarılmış; bu aktarım damlacığın hasta olan kişinin vücudundan çıktığı an ile bir başka bireyin söz konusu salgıya maruz kalarak virüsü kendi bünyesine geçirme aşaması arasındaki bütün süreci kapsayan bir işleve bürünmüştür. Tıp doktorların hastalık seyrine ilişkin alana özgü kapsamlı bilgileri, bu tür bir bulaşma sürecinin adım adım açıklanmasına yönelik ihtiyacı ortadan kaldırmıştır.

5. Sonuç

Son dönemde dünyanın ana gündemini oluşturan Covid-19 salgınına ilişkin yayımlanan metinlerin İngilizce kaynak metinlerinin ve Türkçe çevirilerinin analizi üzerine şekillendirilen bu çalışma, Pierre Bourdieu’nün sosyolojik kavramlarından alan ve habitus olgularının tıp metinlerine yönelik çeviriler üzerindeki etkisini araştırmayı amaçlamıştır. Çalışmanın kuramsal bölümünde de belirtildiği üzere tıp alanı, Bourdieu’nün belirlediği sosyolojik yaklaşım ışığında toplumun bütün kesimlerini ilgilendiren, özerk ve güçlü bir alan olarak öne çıkmaktadır. Tıp alanının son derece köklü ve önemli bir araştırma sahası, toplumun bütün kesimleri tarafından saygınlık kazanması ve alana dahil edilecek aktörlere yönelik katı kurallarının olması bu alanın özerkliğini ve gücünü her geçen gün arttırmış, bu güçlenme süreci tıp alanıyla ilişkili olan bütün diğer sahalara da yansımıştır.

Çeviri sahası, tıp alanının toplumun her kesimini ilgilendiren bir araştırma sahası olma niteliğinin etkisi kapsamına girebilecek en temel alanlardan biridir. Diğer uzmanlık alanlarında olduğu gibi, tıp alanının kurallarının belirli olması ve aktörlerinin habituslarını eğitim süresince geliştirmesi, çevirmenlerin söz konusu alana ait metinlerin çevirisini yaparken alan kurallarına ve tıp aktörlerinin habituslarına dikkat ederek çeviri yapmasını zorunlu kılmaktadır Genel bir tıbbi sorun, toplumun birçok kesimini etkileyebilir ve bir kesimin ait olduğu alan, bu alanın kuralları, alanın getirdiği sermaye ile habitus ve alan sınırları içerisinde kullanılan dil özellikleri diğer alanlardan ciddi ölçüde farklı olabilir. Dolayısıyla çevirmen, hangi alana hizmet edeceğini ve bu alandaki aktörlerin genel özellikleriyle habituslarını göz önünde bulundurmalı, sosyolojik faktörlerin tamamını değerlendirmeye alarak çeviri üretimine geçmelidir.

Tıp alanının genel halk kitlesinin aktif olduğu diğer alanlardan farklılığını ve bu farklılıkların doğurduğu sonuçları gözlemek adına, bu çalışmada Covid-19 salgınına yönelik BBC haberlerinin İngilizce kaynak metni ve Türkçe çevirisi ile Türkiye Cumhuriyeti Sağlık Bakanlığının tıp doktorlarına yönelik olarak hazırladığı bilgilendirme metninin İngilizce kaynak metinleri ve Türkçe çevirileri karşılaştırmalı bir şekilde incelenmiştir. Bu inceleme sonucunda, genel hedef kitle ve tıp doktorları için yazılan metinlerin ve yapılan çevirilerin, ortak bir konu olarak Covid-19 pandemisini incelemesine rağmen dilsel açıdan ciddi farklılıklar barındırdığı görülmüştür. Genel kitle için yapılan ve gazetelerde basılan tıbbi bilgilendirme metinleri, her kesimin rahatlıkla anlayabileceği sadelikte, gözlemlenebilir semptomlara ve kolayca tespit edilebilecek bulgulara dayalı bir şekilde kaleme alınmıştır. Genel halk kitlesine yönelik erek haber metninin dili sosyolojik olarak incelendiğinde, çevirmenin bütün alanlardaki bireylerin habituslarına hitap edecek sadelikte ve anlaşılabilir düzeyde çeviri yaptığı söylenebilir.

Diğer taraftan, tıp doktorları için kaleme alınan bilgilendirme metinlerine bakıldığında, çevirmenin tıp alanının bütün kurallarını bildiği ve tıp doktorlarının habituslarına uygun bir şekilde Grekçe, Latince ve İngilizce kökenli kelimeleri Türkçeye aktardığı tespit edilmiştir. Bu tür çeviri metinlerinde kullanılan dil ağır, karmaşık, soyut ve tekniktir; genellikle sadece alana ait aktörlerin anlayıp yorumlayabileceği düzeydedir. Çevirmen her ne kadar bu alanın bir aktörü değilse de, çeviri sürecine başlamadan önce alanın özelliklerini ve gereksinimlerini iyi araştırmalı, alan jargonuna büyük ölçüde hakim olmalıdır. Çevirmenin kendi habitusunu tıp doktorunun habitusu kadar alanla bağdaştırmama ihtimali olduğundan, bu noktada alanın sınırları içerisindeki aktörlerden destek alması ve bu kişilere danışarak çeviri sürecini tamamlaması çevirinin kalitesi ve güvenilirliği açısından daha sağlıklı olacaktır. Editörlük hizmetleri bu konuda destekleyici unsurlar olsa da çevirmenlerin habituslarını ilgili alana göre şekillendirmeleri, mesleklerine verdikleri özenin ve çeviri sürecini sağlıklı bir şekilde yürütme konusundaki hassasiyetlerinin bir tezahürü olacaktır. Bu tür bir destekle ve bireysel çabalarla, çevirmen, tıp alanındaki genel kazanımları kendi habitusuna imkanlar dahilinde aktarmak ve söz konusu sosyolojik alandaki etkin aktörlerden habitus zenginleştirmeye yönelik destek almak suretiyle tıp sahasının diller arası aktarımında başarılı ve nitelikli bir sosyolojik aktör haline gelecektir. Bu çıkarım, Bourdieu'nün değerlendirdiği bütün sosyolojik alanlara çeviri hizmeti sunan çevirmenler için geçerlidir. Nihai değerlendirmede, bir çevirmenin habitusu şekillendirilmeye ve geliştirilmeye her zaman açık ve hazır olmalıdır.

Kaynakça

- Aixéla, F. (2009). An overview of interference in scientific and technical translation. *The Journal of Specialized Translation*, 11, ss. 75-88.
- BBC (2020a). What is coronavirus and what are the symptoms?. *BBC News*. <https://www.olayrize.com/haber/what-is-coronavirus-and-what-are-the-symptoms-12455.html> sitesinden alınmıştır. Erişim tarihi: 25 Ağustos 2020. Erişim Saati: 14:28.
- BBC (2020b). Koronavirüs nedir: Covid-19'a karşı hangi önlemler alınmalı, virüsün özellikleri neler?. *BBC News Türkçe*. <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-51177538> sitesinden alınmıştır. Erişim tarihi: 25 Ağustos 2020. Erişim Saati: 14:35.
- Bourdieu, P. & Wacquant, L. J. D. (1992). *An Invitation to Reflexive Sociology*. Oxford: Blackwell Publishers.
- Bourdieu, P. (1977). *Outline of a Theory of Practice*. Çeviren: Richard Nice. Cambridge: Cambridge University Press.
- Bourdieu, P. (1990). *The Logic of Practice*. Çeviren: Richard Nice. Cambridge: Polity Press.

- Edgerton, J. D. & Roberts, L. W. (2014). Cultural Capital or Habitus? Bourdieu and beyond in the explanation of enduring educational inequality. *Theory and Research in Education*, 12(2), 193-220.
- Erten, A. (2007). *Tıp Terminolojisi ve Tıp Metinleri Çevirisi*. Ankara: Seçkin Yayınevi.
- Fischbach, H. (1986). Some Anatomical and Physiological Aspects of Medical Translation: Lexical Equivalence, Ubiquitous References and Universality of Subject Minimize Misunderstanding and Maximize Transfer of Meaning, *META*, 31, ss. 16-21.
- Hilgers, M. & Mangez, E. (2015). *Bourdieu's Theory of Social Fields: Concepts and Applications*. Londra: Routledge.
- Köprülü, S. G. (2017). Tıbbi terminoloji ve prospektüs (kullanma talimatı) çevirisi. *Avrasya Terim Dergisi*, 5(1), ss. 11-18.
- Merriam-Webster (2020). Hypoxemia. Merriam-webster.com. <https://www.merriam-webster.com/dictionary/hypoxemia#h1> sitesinden alınmıştır. Erişim Tarihi: 30 Ağustos 2020.
- Nash, R. (2005). Cognitive habitus and collective intelligence: concepts for the explanation of inequality of educational opportunity. *Journal of Education Policy*, 20(1), 3-21.
- Oğuz, D. (2013). Tıp Metinleri Çeviri Sorunları. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 7 (34), 127-134.
- Palabıyık, A. (2011). Pierre Bourdieu Sosyolojisinde "Habitus", "Sermaye" ve "Alan" Üzerine. *Liberal Düşünce*, 16 (61-62), 121-141.
- Peillon, M. (1998). Bourdieu's Field and the Sociology of Welfare. *Journal of Social Policy*, 27 (2), 213-229.
- Pitch, H & Draskau, J. (1985). *Terminology: An Introduction*. Guilford: University of Surrey.
- Pitch, H. (1987). Terms and their LSP environment – LSP phraseology, *META*, 32(2), ss.149-155.
- Resmî Gazete (2017). Beşeri tıbbi ürünlerin ambalaj bilgileri, kullanma talimatı ve takibi yönetmeliği. *Sağlık Bakanlığı*. <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2005/08/20050812-8.htm> sitesinden alınmıştır. Erişim Tarihi: 18 Aralık 2020
- Sağlık Bakanlığı (2020a). Covid-19 (SARS-CoV-2 Enfeksiyonu) Ağır Pnömoni, Ards, Sepsis ve Septik Şok Yönetimi. *T.C. Sağlık Bakanlığı Covid-19 Bilgilendirme Sayfası*. <https://covid19.saglik.gov.tr/TR-66301/covid-19-rehberi.html> sitesinden alınmıştır. Erişim Tarihi: 25 Ağustos 2020.
- Sağlık Bakanlığı (2020b). Covid-19 (Sars-cov-2 Infection) Management of Severe Pneumonia, Ards, Sepsis and Septic Shock. *T.C. Sağlık Bakanlığı Covid-19 Bilgilendirme Sayfası*. https://covid19.saglik.gov.tr/?_Dil=2 sitesinden alınmıştır. Erişim Tarihi: 25 Ağustos 2020.
- Yağbasan, M. & Kurtbaş, İ. (2006). Bir Yazılı Anlatım Türü Olan İlaç Prospektüslerindeki Dil ve Anlam Sorununa Alan Araştırması Yöntemiyle Eleştirel Bir Bakış. *Kocaeli Üniversitesi İletişim Fakültesi Araştırma Dergisi*, ss. 100-118.